

dech veřejných, jakož i v kruzích advokátů a právních zástupců. První vydání bylo v krátkém čase úplně rozebráno a autor pořídil hned vydání druhé.

H.

Právní filosofie.

Tomsa Bohuš, *Idea spravedlnosti a práva v řecké filosofii*. Náleželo by vlastně povolanejšímu, aby v tomto časopise referoval o knize Tomsově. Ujímám-li se toho úkolu přes to sám, činím tak jen proto, abych upozornil na práci, kterou považují za velmi hodnotnou a také důležitou pro ty, kteří se chtějí vážně zabývat studiem dějin filosofie práva. Řeckou filosofii musí každý filosof promyslet, ačkoli není každému možno osobně znovu prožít a probojovat trnitou dráhu, kterou musil podstoupit autor knihy, o níž referuji. Na mysl mi tane závažná věta Machiavelliho (Úvahy III. 1.). »Má-li náboženství nějaké nebo nějaká republika žít dlouho, musí se často vraceti ke svým počátkům.« Totéž jistě platí o filosofii. Nestačí, znát produkty posledních dní. V době, kdy se »knihy požívají jako vejce — dokud jsou ještě čerstvé«, je snad zvláště důležité, časem se vrátit k počátkům a zamyslet se nad duchovním dílem těch velikých světél minulosti, jejichž záře přes propasti věků podnes osvětluje naše cesty. Nejen jejich kladné hodnoty, ale i jejich poblouzení i chyby otřesou trochu sebevědomou přímočarostí, které mnohý človíček podlehne proto, že neví co bylo před ním, neví, že opakuje tisíciletou pravdu nebo že klopýtá přes tisíciletou chybu

Zapnese člověka na př vítr do společnosti lidí blahobytných i vzdělaných v obvyklém smyslu slova. Hovor se stáčí na otázku práva, spravedlnosti, mravnosti. Vítězí lidé ironické skepse, prázdného relativismu a hájí-li kdo životní klad, závaznost řádů mravních bude označen jako člověk naivní, skoro politování hodný, zkratka filosof. A pozorovatel má neodbytný dojem: *Sofisté*. Vynoří se Tomsova výstižná věta: »Zničili staré modly, ale nedovedli dáti lidskému jednání nových pevných základů, na nichž by člověk vybudoval svůj mravní život; odňali myslícímu individuu každé objektivní kriterion a zanesli do života anarchii a rozklad.« Jak to přijde, že vzdělaní a moderní lidé r. 1924 pronášejí věty, které by bylo možno přirovnati k prastarým vykopávkám, pokrytým tisíciletou patinou — a při tom myslí, že pronášejí věci originální, zcela nové, hesla moderní civilizace dneška a zítřka? Snad by se v nich cosi hnulo kdyby si přečetli, jak jejich životní lež úspěšně potíral již — Sokrates.

Knihá Tomsova nás vede dějinami řecké filosofie právní od dob mythologických až po poslední výběžky filosofie poaristotelské, pokud se vyvíjela na půdě řecké. A celým tím dlouhým obdobím, více než 300 let vleče se jedna velká a základní chyba: mísení spravedlnosti (která je plodem éthického citění lidské osobnosti) a práva (které je plodem sociálního spolužití lidských zástupů). Proto také byl tak velmi těžký úkol hledati ideu spravedlnosti a práva, vlastně dvě idee splývající, nepřesně

ohraničené ve filosofii řecké. Obtíže tohoto rozlišování jsou patrné na čtených místech výkladů, ale zejména dlužno vytknouti poučnou a krásně zpracovanou kapitolu o základech řeckého myšlení právního (§ 5). Teprve dlouhý vývoj právní rozlišil tyto dva pojmy přesně. Ještě Leibnitz proti Puffendorfovi v potu tváří se snaží smísiti právo a spravedlnost v jedno: a u nás, po Kantovi v roce 1919 nedovede rozlišiti těchto dvou pojmů filosof a znalec Kantova díla. Tak tvrdou houževnatost ukazuje někdy omyl, poblouzení.

Také důsledný racionalism a naturalism překvapuje ve filosofii řecké; zde ovšem nelze přehlédnouti, že rozum i příroda nabývají nového spirituálnějšího rázu ve filosofii poaristotelské, kde se hlásí k slovu v přírodě pantheism, ve stycích mezi lidmi lidskost, které nemohl ani dosáhnouti, tím méně překonati katolický středověk.

V líčení Tomsové vystupují zejména důkladné a pěkně vytvořené portréty tří velikých myslitelů řeckých Sokrata, Platona, Aristotela. Tomsa je zřejmě nakloněn Aristotelovi, ale zachovává objektivní a spravedlivé stanovisko i k Platonově myšlenkové soustavě s hlediska filosofie právní. K filosofii poaristotelské jistě se ještě vrátí, až v dalším díle bude sledovati vývoj řeckých ideí na půdě římské. Kniha Tomsova měla by býti čtena co nejširším kruhem čtenářů; a měly by se podobné knihy často objevovat na našem knižním trhu. Snad by mohly paralyzovat lehkomylnost, s jakou se často řeší přímo hravě a »logicky samozřejmě« věci nejhlubší a nejjáhadnější. Malý člověk, povrchně vzdělaný, rozhorleně a se zdáním svrchované jistoty řeší otázku, která byla problémem po dlouhá tisíciletí, o kterou největší geniové lidstva zápolili s nasazením všech sil ducha; osudová nit, na mnohých místech zrudlá lidskou krví, nit na kterou se navlékala životní díla velikých učitelů a proroků jako perly na tajemný náhrdelník, zdobící kulturu lidskou — mění se v rukou rozhorleného pidimuže v obyčejnou tkaničku, kterou on si zavazuje střevíc... Nemohu zde rozváděti dál svých myšlenek, které mne zaujaly nad knihou Tomsovou; věřím jen opravdu, že je časem nutno »vracet se k začátkům«.

Chtěl-li jsem trochu doložiti, že Tomsova kniha je účelná, že jí bylo třeba v naší literatuře, naznačil jsem tím zároveň, že je podle mého úsudku taková, jakou má být. Odůvodňuji to dvojím hlediskem: Tomsa se především uchránil před velmi rozšířeným nemravem nesrozumitelnosti a úmorné těžkopádnosti, ve které se někdy spatřuje pečeť vědeckosti. »Od dob Kantových nabyl v Německu občanství nemrav, psáti takovým způsobem filosoficky, že se jednoduchá myšlenka tak šroubovaně vysloví, že nepředpojatý čtenář dostane náramný respekt před hlubokomyšlností filosofovou, a, na místě aby uvěřil v neplodnost filosofického autora, věří v vlastní neschopnost, onen vysoký vzlet myšlenkový plně sledovati. Od dob Kantových vzešla pověra, že psáti jasně a jednoduše, není prý filosofické.« (Berolzheimer II. str. 210.) Tomsova kniha je psána jednoduše a jasně a při tom — jest hluboce filosofická.

A za druhé autor opřel svoje úvahy o prameny řecké. Četl autory.

nikoli jen o autorech. Tím je dána možnost, jíti po jeho stopách a míti ho za průvodce řeckou literaturou filosofickou. Kdo by našel zálibu v moudrosti řecké a chtěl by se začísti do těchto starověkých památek duchovního díla lidského, bude vděčen tomu, jenž před ním razil cestu a značil ji hojnými citacemi textů.

Formálně tvoří Tomsova kniha uzavřený celek. Ale mám přece jen za to, že je první částí díla, které přinese jako druhou část řeckou filosofii, jak se vyvíjela na půdě imperia římského. A myslím, že to bude dílo nesmírně zajímavé, bude-li provedeno v duchu té knihy, kterou máme v ruce. Nejedna myšlenka filosofie řecké, zejména i myšlenka o mravnosti a právu, která vyklíčila v prostředí řeckém, přinesla květ a plody v ovzduší Říma, když prošla obdobím bolestného utrpení národa, jenž odevzdal plody své vzdělanosti vítězi, pozbyv politického a hospodářského panství nad rodnou zemí.

S radostným uspokojením jsem četl první knihu Tomsovu, ale upřímně se těším na dovršení které se bude zajisté široce zabývatí filosofii poaristotelskou, zejména stoickou a epikurskou filosofii období římského, těmito podivuhodnými, byť i snad do jisté míry hybridními květy ducha řeckého.

E. S.

Řecké a římské právo.

Weiss Egon, Griechisches Privatrecht auf rechtsvergleichender Grundlage. Svazek I. Obecné nauky 1923. Nákladem F. Meinera v Lipsku. 536 stran.

Spis tento tvoří prvou část díla, jež dle úmyslu autorova má podati vylíčení řeckého práva občanského na základě nápisů, papyrů a spisovatelů, bez místního omezení a také bezprostředního omezení časového, pokud přirozeně nevyplývá z převládnutí práva římského. Tak má býti získán názor o kultuře, v jejímž sousedství se za stálých styků vyvinulo právo římské. Závěr celého díla by pak poskytl přehled vlivu řeckého práva na právo římské a zjevů v obou právech paralelních, v nichž se zračí společné antické názory právní. Dílo začíná vylíčením nejdůležitějších nauk obecných (prameny právní, subjekt práv, právní jednání a exekuce) — autor je přesvědčen, že věda právní vytvořila řadu zásad obecného významu poznávacího, jichž lze užití v každém právu.

Nemělo by smyslu podávati podrobný obsah celého spisu. Kniha není jen příručkou pro občasně nahlédnutí, nýbrž musí býti čtena. Obmezím se tudíž na stručné naznačení hlavních otázek projednávaných, moha ostatně k řadě jich zaujmouti stanovisko jen jako romanista interesovaný bezprostředně z pramenů Weissových pouze na papyrech.

Stručný obsah díla je následující:

I. kniha. Právní prameny.

1. hlava. Pojem obecného řeckého práva soukromého. O obecném právu nemluví se tu ve smyslu formálním, jako by spočívalo na společném jednotném prameni, nýbrž i při různosti partikulárních práv řeckých lze zjistiti jednotu základních myšlenek právních. Řekové sami